

Tudománytörténet és egyetemi tanterv

A magyar szak oktatásának reformoktól mozgalmas legújabb kori történetében a nyolcvanas évek közepe táján kapott hangot az a felfogás, hogy egyetemi hallgatóknak tanulmányaik utolsó évében, mintegy szakmai stúdiumaik lezárásaként ismereteket kell szerezniük a magyar nyelvtudomány történetéből, s tudásukról kollokviumon kell számot adniuk. – Az oktatás 1988 őszén kezdődött meg egy féléves, az őszi szemeszterben tartott kurzus keretében. (Ismeretes, hogy ugyanabban az évben a Magyar Nyelvészek Nemzetközi Kongresszusa a tudománytörténetet választotta tárggyául, a kérdés tehát eléggé "benne volt a levegőben".) Az eltelt időszak – öt tanév – önmagában még nem feltétlenül indokolná a visszatekintést, de a tanulmányi szerkezet változásai következtében ez az idő olyan mértékig eseménydús volt, s az események olyan módon befolyásolták a tárgy oktatását, hogy érdemes a tapasztalatokat rendezni, és számot vetni a jövő lehetőségeivel. Ha ezt – mint jelen esetben – az teszi meg, aki az ügyben közvetlenül – tanárként – érdekelt, az áttekintés szubjektív, sőt vitatható lehet, ünneprontásnak azonban talán még ilyen jeles alkalommal sem minősül.

Az előadások tematikájára vö. Magyar nyelv és irodalom szak. Nyelvészet, Budapest, 1993. tavasz [Tájékoztató az egyetemi hallgatók számára. Kézirat gyanánt] Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar. – Az előadót elsősorban gyakorlati megfontolások vezették, s arra törekedett, hogy ő s s z e f o g l a l ó áttekintést adjon, de az előadások során az egyes kérdéskörök eszme- és művelődéstörténeti vonatkozásai sem maradtak említés nélkül. A hallgatók "oktatási segédlet" híján a félév elején kiadott olvasmányjegyzék felhasználásával készülhettek fel a kollokviumra.

Az elsőként oktatott évfolyamtól nyert információk (néhány kérdésre név nélkül adott írásos válaszok formájában) megerősítették azt az előzetes feltevést, hogy a kurzus résztvevőinek többsége elsősorban nem a nyelvészet iránt érdeklődik, s a tárgy szempontjából jelentős motiváltságra – akár pozitív, akár negatív előjellel – nem lehet tőlük számítani.

A félév végén a kollokviumok ehhez képest kellemes meglepetéssel jártak: nemcsak a tárgy kedvező fogadtatását jelezték, hanem olyan problémaérzékenységről, felkészültségről és önállóságról is tanúskodtak, amely mögött az egyetemi évek során megszerzett tudás és gyakorlat is érezhető volt. Ezek a diákok – eltekintve a szabályt erősítő, mondhatni szükségszerű kivételektől – szakmai szempontból is felnőttek mutatkoztak. – Annak a további két évnek a tapasztalatai, amelyben a tárgy oktatása hasonló keretek között folyt, az első alkalommal szerzett benyomásokat erősítették meg.

1991-től az oktatási rend újabb változásával a tudománytörténet a szakszemináriumok közé került, felvételének időpontját a hallgató határozza meg, teljesítését pedig gyakorlati jeggyel kell igazolni. – A tanrendi változás a tárgy szerkezetét nem módosította, a szemináriumi forma azonban indokolta az olvasmányok körének bővítését, az előadások viszonylag zárt keretei helyett pedig

egyfajta műhelymunkát ígért. 1991-ben ezek a várakozások részben teljesültek is; a hallgatók között nagyobb arányban voltak jelen a felsőbb évfolyamok képviselői, akik szívesen vállaltak referátumokat, és igényesen dolgoztak. Példájukat a másod- és harmadévesek is követték. Azzal viszont, hogy az 1991/92-es tanévtől a tárgyat akár a tavaszi, akár az őszi félévben fel lehetett – és lehet – venni, a hallgatóság létszáma egy-egy kurzuson megcsappant, összetétele alkalmatlanná vált a színvonalas szemináriumi munkára. A csoportokban újabban – kifejezett hallgatói kérésre – megint előadás folyik.

Felmerül a kérdés: érdemes-e, mi több, ésszerű-e ezt így csinálni? A tudománytörténeti ismeretek fontossága vitathatatlan, vitatható azonban, hogy mennyire hatékony az olyan oktatás, amelyben a magyar szakosok teljes köréből évente 8-10 hallgató vesz részt. Az is nyilvánvaló, hogy az alapképzésben az óraszámokkal folytatott állandó küzdelem mellett a kötelező tárgyak (=kötelező tanegységek) száma nem növelhető. Ugyancsak aligha vitatható, hogy bizonyos mennyiségű konkrét szakmai ismeret nélkül nem nagyon lehet tudománytörténetet oktatni, hiszen a hallgatók "nem tudják hova tenni" a kapott információt vagy annak egy részét. – Summa summarum: Az összefoglaló, rendszerező tudománytörténeti tanulmányok helye nem lehet tetszőleges, tehát a tárgy oktatását így nem célszerű – mert nem ésszerű – végezni.

A "hogyan tovább?"-ra persze nem könnyű választ találni. Mindenekelőtt el kell dönteni, hogy a tudománytörténeti ismeretek ilyen, külön kurzus keretében történő oktatása része-e az alapképzésnek, vagy erre csak azoknak van szükségük, akik nyelvészettel kívánnak foglalkozni. Tudománytörténeti ismereteket lehet az egyes nyelvészeti tárgyakhoz kapcsolva is adni; a magyar nyelvészeti szakirodalom jól mutatja, hogy egy-egy kérdéskör monografikus igényű feldolgozásának a tudománytörténeti visszatekintés egyezményes tartozéka. – A tapasztalatok szerint azonban az oktatásban az ilyen ismeretek automatikusan nem összegeződnek, hanem többnyire elszigeteltek maradnak, s a hallgatók többségében azt a vélekedést erősítik, hogy a tudománytörténet afféle "kötelező körítés", amely a "tudni nem érdemes dolgok" világába sorolható.

Akárhogyan forgatjuk is a dolgot, arra a belátásra kell jutnunk, hogy ha a tudománytörténetet az egyetemi oktatás részének tekintjük, akkor ennek legalkalmasabb formája az összefoglaló, elemző igényű áttekintés, amely e célra szánt külön kollégium keretében kell, hogy helyet kapjon. Arról azonban, hogy hol a helye ennek a szintézisnek, szükséges és érdemes tovább gondolkodni, hiszen arra a kérdésre, hogy helye van-e a tudománytörténetnek az egyetemi oktatásban, aligha lehet tagadó a válasz.

ZSILINSZKY ÉVA